

Министерство за финансии
Биро за јавни набавки

СТРАТЕГИЈА

ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА СИСТЕМОТ НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ ВО
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ЗА ПЕРИОДОТ 2022-2026 ГОДИНА

Скопје, декември 2021 година

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА	2
КРАТЕНКИ.....	3
1. ВОВЕД.....	4
2. ЦЕЛИ.....	5
3. ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ	6
3.1. ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРАВНАТА РАМКА ЗА ЈАВНИ НАБАВКИ	6
3.2. ПОДОБРУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА РАМКА.....	9
3.3. ЕЛЕКТРОНСКИ ЈАВНИ НАБАВКИ	12
3.4. ЈАВНО – ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО И КОНЦЕСИИ.....	16
3.5. ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ И ПОСТАПКИТЕ ЗА ЈПП И КОНЦЕСИИ	19
3.6. МЕРКИ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА И СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ.....	21
3.7. ЕКОЛОШКО И СОЦИЈАЛНО ОДГОВОРНИ ЈАВНИ НАБАВКИ, ПОТТИКНУВАЊЕ НА ИНОВАЦИИТЕ ВО НАБАВКИТЕ	25
3.8. ЗАЈАКНУВАЊЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ КАПАЦИТЕТИ, ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА ОБУКА ЗА ЛИЦА КОИ РАБОТАТ ВО ОБЛАСТА НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ И ПРОМОЦИЈА НА ПРОФЕСИЈАТА.....	28
4. СЛЕДЕЊЕ НА НАПРЕДОКОТ И ИЗВЕСТУВАЊЕ.....	33

КРАТЕНКИ

ЗЈН – Закон за јавните набавки

БЈН – Биро за јавни набавки

МФ – Министерство за финансии

МЕ – Министерството за економија

ДЗР – Државен завод за ревизија

ДКСК – Државна комисија за спречување на корупцијата

ДКЖН – Државна комисија за жалби по јавни набавки

МО – Министерство за правда

СЕП – Секретаријат за европски прашања

КЗК – Комисија за заштита на конкуренцијата

КЈН – Комисија за јавни набавки

ЕСЈН – Електронски систем за јавни набавки

ДО – Договорен орган

ЕО – Економски оператори

МСП – Мали и средни претпријатија

ЈПП – Јавно приватно партнерство

ЕК – Европска комисија

1. ВОВЕД

Пазарот на јавни набавки во Република Северна Македонија достигна 8 % од БДП на земјата и 24,79 % од државниот буџет во 2019 година и 8 % од БДП на земјата и 23% од државниот буџет во 2020 година.

Системот на јавни набавки има за цел да овозможи транспарентно спроведување на постапките за јавни набавки и постапките за доделување договори за концесии и јавно приватно партнерство, еднаков третман на сите учесници во системот на јавни набавки, да ја поттикне конкуренција и одржливиот економски раст, да промовира примена на соодветни модели на јавно-приватно партнерство и да обезбеди ефикасна правна заштита.

Правно – регулираните односи помеѓу јавниот и приватниот сектор испраќаат сигнал до деловните субјекти да ја зајакнат својата конкурентност со цел да бидат поуспешни и поконкурентни. Јавниот сектор што се води според начелото на добро управување и обезбедува еднакви можности има можност да ја избере оптимална понуда на пазарот. Со промовирање на вредноста на системот на јавни набавки како точка на синергија на јавниот и приватниот интерес, се стремиме набавките да се спроведуваат на начин кој ќе обезбеди добивање најдобра вредност за јавните средства. Затоа, оваа стратегија е насочена кон економскиот раст и неговата динамика во сегментот на јавните набавки. Преземајќи одговорност за трошење на парите на даночните обврзници, оваа стратегија, исто така, се стреми да го подобри управувањето со јавните финансии и да обезбеди правна сигурност за сите учесници во системот на јавни набавки.

Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Република Северна Македонија и ЕУ стапи на сила во април 2004 година. На 26 март 2020 година, Европскиот Совет ја одобри одлуката на Советот за отворање пристапни преговори со Република Северна Македонија. Властите на Република Северна Македонија продолжија јавно да ја покажуваат својата посветеност за напредок на патот на земјата кон ЕУ.

Програмата за реформа на управувањето со јавните финансии што го опфаќа периодот 2018-2021 година вклучуваше цели, мерки и активности во областа на јавните набавки. Повеќето од одредниците предвидени со програмата се веќе постигнати (како што се развој на „црвени знаменца“, објавување на годишните планови за јавни набавки, е-жалби, објавување на договорите за јавни набавки и нивни измени, итн.). Оваа стратегија е, исто така, во согласност со Националната стратегија за спречување корупција и судир на интереси за периодот 2021-2025 година и Акцискиот План и Програмата за економски реформи на Република Северна Македонија за периодот 2021-2023 година, а ќе биде усогласена и со новата Програма за реформа на управувањето со јавните финансии за периодот 2022-2026 година.

Оваа стратегија е изработена со поддршка од Твининг проектот „Зајакнување на функциите за буџетско планирање, извршување и внатрешна контрола“ финансиран од ИПА 2018. На подготовка на стратегијата работеше работна група формирана од директорот на Бирото, а составена од претставници од БЈН, ДКЖЈН, ДКСК, ДЗР, КЗК, МФ, МЕ, МП и СЕП.

2. ЦЕЛИ

Системот на јавни набавки во Република Северна Македонија е добро развиен, со воспоставена здрава правна и институционална рамка. Со усвојувањето на новиот Закон за јавните набавки и соодветните подзаконски акти за спроведување на истиот, како и со Законот за јавните набавки во областа на одбраната и безбедноста, системот на јавни набавки во Република Северна Македонија дополнително ќе напредува.

Во некои аспекти, системот на јавни набавки во Република Северна Македонија е понапреден дури и во споредба со некои земји-членки на ЕУ (добар пример за тоа е Електронскиот систем за јавни набавки којшто исто така вклучува модул за е-жалба, итн.).

Системот на јавни набавки во Република Северна Македонија сега е во чувствителна фаза поради имплементацијата на законот од 2019 година и соодветните подзаконски акти. Бидејќи со законот се воведоа бројни нови институти, постои голема потреба да се зајакне капацитетот на целиот систем за да се постигне целосно усогласување со правото на Европската Унија во пракса. Треба да се преземат дополнителни мерки за да се спречат евентуалните неправилности и корупција за време на циклусот на набавки и да се обезбеди поефективен систем за јавни набавки, следејќи ги начелата на транспарентност, еднаков третман, слободна конкуренција и недискриминација.

Имајќи го предвид тоа, клучните цели на Стратегијата се:

- *Понатамошен развој на правната и институционална рамка и усогласување со Директивите на ЕУ и најдобрите меѓународни практики во јавните набавки, концесии и јавно приватно партнерство;*
- *Понатамошно зајакнување на меѓуинституционалната соработка на клучните институции во системот на јавни набавки;*
- *Зголемување на транспарентноста, ефикасноста и подобрување на протоколот на информации;*
- *Подобрување на праксата за јавни набавки со примена на најдобрите меѓународни и европски практики;*
- *Изготвување систем соодветен на тековните барања („зелени“ набавки, општествено – одговорни набавки, иновативни набавки, поддршка за МСП) и*
- *Понатамошен развој на човечките ресурси вклучени во системот на јавни набавки.*

3. ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Според Извештајот на ЕК од 2020 година, Република Северна Македонија е умерено подготвена во јавните набавки и треба особено:

- да обезбеди правилна имплементација на Законот за јавните набавки;
- да работи на дополнително усогласување со директивите на ЕУ во делот за концесии;
- да работи на зајакнување на административниот капацитет на БЈН, ДКЖН и Државниот завод за ревизија за надзор и следење на јавните набавки и на МЕ за управување со концесии и јавно-приватни партнерства со соодветен персонал;
- да работи на надградба на порталот за е – набавки со вклучување нови модули;
- да осигура дека извештаите за неправилности во јавните набавки ќе бидат соодветно истражени, а прекршителите ќе бидат казнети.

Имајќи го предвид наведеното, во ова поглавје се дефинирани осум приоритетни области, резултати што треба да се постигнат, како и мерки за развој и подобрување на функционирањето на системот на јавни набавки во следниот петгодишен период.

3.1. ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРАВНАТА РАМКА ЗА ЈАВНИ НАБАВКИ

Сегашна состојба

Во законот се одразени основните начела од Договорот за основање на ЕУ за слободен проток на стоки, слобода на основање, слобода за давање услуги, како и начелата на економичност, ефикасност, конкуренција меѓу ЕО, транспарентност, еднаков третман на ЕО и пропорционалност. Исто така, законот бара од ДО да ги почитуваат обврските за заштита на животната средина, социјална политика и заштита на трудот што произлегуваат од прописите во Република Северна Македонија, како и од колективните договори и меѓународните договори и конвенции ратификувани во согласност со Уставот на Република на Северна Македонија.

Опсегот на законот е дефиниран во согласност со релевантните одредби од Директивите 2014/24/ЕУ и 2014/25/ЕУ, додека договорите за јавни набавки од областа на одбраната и безбедноста се опфатени со посебен закон.

Со ЗЈН се пропишува доделувањето на договори над и под праговите на ЕУ, надлежностите на БЈН и оние на ДКЖН, како и ревизијата на доделувањето на договори за јавни набавки, концесии и договори за јавно-приватно партнерство. Усвојувањето на ЗЈН беше пропратено со обемен материјал од 18 подзаконски акти.

Некои национални одредби во однос на транспарентноста и спречувањето судир на интереси ги надминуваат барањата на ЕУ и обезбедуваат цврста основа за ефективна имплементација на начелата утврдени во Директивите. Мора уште еднаш да се нагласи дека некои елементи на

системот на јавни набавки во Република Северна Македонија се понапредни од некои земји – членки на ЕУ (на пример, високо развиен ЕСЈН и систем за е-жалби).

Сите правни и финансиски инструменти што се користат во јавните набавки и концесиите, вклучително и меѓувладини договори склучени со земји кои не се членки на ЕУ за имплементација на заеднички проекти, треба да бидат во согласност со начелата на транспарентност, конкуренција, еднаков третман и недискриминација.

Пандемијата со вирусот COVID-19 е во тек. Заради тоа сè уште постои итна потреба за исклучително добро организирани и ефикасни јавни набавки заради одржување на јавните услуги и обезбедување услуги од општ интерес во време на криза и итност.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Правната рамка за јавни набавки во голема мера е усогласена со Директивата за јавни набавки во класичниот јавен сектор и Директивата за јавни набавки во секторските опфатени дејности од 2014 година, со неколку недоследности. Најзначајните недоследности се однесуваат на основите за исклучување (особено листата на негативни референци како основа за автоматско исклучување, недостаток на одредби за „автоматско чистење“ и автоматско исклучување на лица кои учествувале во подготовката на тендерската документација).

Некои од новите механизми воведени со ЗЈН (како што е механизмот за управна контрола) треба да се подобрат во однос на нивната делотворност и ефикасност. Некои од постојните предизвици се однесуваат на ресурсите потребни за да се реализира подобрувањето на системот. Неопходно за овој процес е да се подобри и да се измени фокусот за истиот да се направи поефикасен и поделотворен.

Адекватното спроведување на законодавството е, исто така, од витално значење за да се обезбеди општа усогласеност со основните правила и начела за набавки на ЕУ.

Најзначајните практични импликации и проблеми со кои се соочуваат лицата кои спроведуваат набавки се однесуваат на поставување и примена на објективни квалитативни критериуми за утврдување економски најповолна понуда, невообичаено ниска цена, примена на можност за појаснување или дополнителни информации без промена на суштинските аспекти на понудата, користење на капацитетите на други субјекти, подизведувачи, рамковни спогодби, како и измени на договорите за време на нивната важност. Од друга страна, економските оператори изнаоѓаат суштински недостатоци во тендерската документација – несоодветност на техничките спецификации и нецелосни / нејасни / контрадикторни / тенденциозни услови, обемност и сложеност на условите, пристрасен метод на евалуација, несоодветни договорни услови, недостаток на квалификуван персонал кај договорните органи и економските оператори, недоволно време за подготовка на понудите.

Националното право, како и европската рамка за јавни набавки, не содржат одредби што ги олеснуваат итните и стратешките набавки во кризни ситуации (пандемија, природна катастрофа, состојба на одбрана, непосредна терористичка закана од големи размери). Специфичните барања

и процедуралните детали во врска со отпочнување на постапката за набавка во такви ситуации треба да се утврдат во националното законодавство со кое се уредува постапувањето за време на кризи врз основа на објективни критериуми, за да се обезбеди нивна истоветна и сообразна примена во случаи кога државата со одлука прогласува вонредна или кризна состојба.

Централизираните набавки остануваат ограничени на неколку видови стоки и услуги од заеднички интерес. Рамковните спогодби и повеќегодишните договори скоро и да не се користат за набавки што се повторуваат. Фокусот треба да биде на договори со соодветна големина и договори подолги од една година што се повторуваат. Националното законодавство предвидува дека Владата може да формира централни тела за набавка. Централизираните набавки во моментот се спроведуваат од страна на Службата за општи и заеднички работи (СОЗР), на пример за фиксни и мобилни телефонски услуги, за авионски билети и за други набавки. Рамковните спогодби склучени од СОЗР се достапни за субјектите на централната власт, вклучително и за БЈН.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Република Северна Македонија ги пропишува општите развојни цели за паметен, одржлив и инклузивен раст што се вклучени во Директивите од 2014 година, со цел обезбедување транспарентност преку развивање на ЕСЈН, зголемување на флексибилноста и вклучување на МСП во пазарот за јавни набавки.

Во периодот што следи треба да се пополнат преостанатите празнини во правната рамка за да се обезбеди целосна усогласеност со Директивите од 2014 година и понатамошна соодветна имплементација на ЗЈН од 2019 година. Исто така, поголем акцент треба да се стави на стратешките прашања („зелени“, социјални и иновативни набавки).

Иако на правната рамка и се потребни само мали прилагодувања на одредени постоечки механизми, чинителите во системот бараат поддршка во спроведувањето на правилата за јавни набавки. Оваа поддршка може да се реализира и преку нерегулаторни мерки. Постигнат е значителен напредок кај голем дел од прирачниците и упатствата што се веќе ревидирани со цел усогласување со тековните правила за јавни набавки, но сепак постои простор за подобрување во однос на квалитетот на тендерската документација општо, особено на техничките спецификации, како и на мерките за внатрешна контрола за да се спречат неправилности и за да се обезбеди ефективно спроведување на договорите за јавни набавки.

Треба да се изготват стандардизирани модели на тендерски документи. Тие претставуваат документи за пример, обрасци што може да се уредуваат и менуваат, а би ги користеле договорните органи за да ја поедностават својата работа, да избегнат грешки и да заштедат време во различни фази на тендерскиот процес. Дополнително, за да се зголеми степенот на професионализација на целиот систем за јавни набавки, треба да се преземат дополнителни регулаторни и/или нерегулаторни мерки (поттикнување иницијатива за заеднички постапки за набавки, формирање на централно тело за набавки, зајакнување на улогата на единиците за внатрешна ревизија во рамките на договорните органи во вршење екс-пост контрола на договори за јавни набавки и сл.).

Посебни резултати што треба да се постигнат се:

- *Зголемување на користењето на централизираните јавни набавки согласно со најдобрите практики во ЕУ и регионот;*
- *Изменување и дополнување на ЗЈН согласно со изготвен план;*
- *Изготвување соодветни подзаконски акти и*
- *Објавување на модели на тендерска документација и технички спецификации за набавка на одредени стоки и услуги.*

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Развојот на регулативата за јавни набавки за периодот 2022-2026 година ќе го спроведуваат вработените во БЈН. Во овој процес БЈН исто така треба да ги вклучува со активно учество во јавни консултации сите заинтересирани страни во државната администрација, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Дефинирање на потребите, обемот и категориите за набавки за централизираните и заедничките набавки;*
- *Усвојување на измени и дополнувања на ЗЈН согласно со изготвен план;*
- *Изработка на модели на тендерски документи и технички спецификации на стандардни стоки и услуги и*
- *Континуирано следење на спроведувањето на ЗЈН и идентификување на потенцијалните потреби за понатамошно подобрување на законодавството во оваа област.*

3.2. ПОДОБРУВАЊЕ НА ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА РАМКА

Сегашна состојба

Што се однесува до институционалната поставеност на јавните набавки во Република Северна Македонија, главна улога има БЈН, орган на државната управа во состав на МФ. БЈН е правно лице кое врши активности поврзани со развојот на системот на јавни набавки и обезбедување рационалност, ефикасност и транспарентност во спроведувањето на јавните набавки. БЈН е тело за креирање политики и столб на националниот систем за јавни набавки. Исто така, тоа претставува фокусна точка за комуникација со ЕК и останатите меѓународни организации во областа на јавните набавки.

Јавните набавки се хоризонтална област, така што системот на јавни набавки вклучува голем број чинители кои придонесуваат за негово ефикасно функционирање:

- ДКЖЈН е независен државен орган со својство на правно лице, одговорен за законитоста на дејствијата и пропуштањата за преземање дејствија, како и на одлуките како

поединечни правни акти донесени во постапките над и под праговите на ЕУ. Одлуките на ДКЖН може да се оспорат пред Управниот суд.

- МФ е орган на државната управа, кој предлага прописи во областа на јавните набавки (иако БЈН ја има водечката улога во практичната подготовка на прописите, МФ е овластен предлагач пред Владата на Република Северна Македонија) и е одговорен за системот на јавна внатрешна финансиска контрола.
- МЕ е надлежна институција во областа на јавното – приватно партнерство и концесии, со улога да управува со развојот на системот за јавно – приватно партнерство преку подготовка на предлози за донесување законски и други акти во областа, следење, анализирање и обезбедување стручна помош и мислење во однос на водењето на постапките.
- ДЗР е врховна ревизорска институција, со надлежност за навремено и објективно известување на Собранието, Владата и другите носители на јавни функции за наодите од спроведените ревизии. Според ЗЈН, ДЗР врши ревизија на користењето и трошењето средства за јавни набавки од страна на ДО. ДЗР спроведува ревизија на регуларност и ревизија на успешност. Кога се врши ревизија на регуларност, меѓу другото, ревизорските тимови го проверуваат и оценуваат користењето на средствата во согласност со законските прописи. Во овие рамки се врши ревизија на начинот на планирање, спроведување на постапките за јавни набавки и нивната реализација во годината предмет на ревизија.
- ДКСК има истовремена надлежност и во однос на превенцијата и во однос на сузбивање на социјално штетно однесување. Во извршувањето на своите овластувања, ДКСК вложува дополнителни напори за меѓуинституционална соработка како средство за брза размена на информации и документи. БЈН е една од 17-те институции што го потпишаа Протоколот за соработка во рамка на споменатата соработка.
- КЗК е независен државен орган со својство на правно лице одговорно за спроведување на Законот за заштита на конкуренцијата.
- Управниот суд на Република Северна Македонија е надлежен да постапува по тужби поднесени од странки кои не се задоволни од одлуките на ДКЖН. Со оглед на оваа посебна надлежност, институцијата е од големо значење во однос на правната заштита во постапката за доделување на договори за јавни набавки.

Институциите вклучени во процесот на јавни набавки се подготвени да работат според заедничките одредби на регулаторните норми и стандарди на ЕУ и се обврзани да ги применуваат најдобрите практики на ЕУ и да усвојат нов пристап во нивното работење. Општо земено, институциите имаат административен и менаџерски персонал, вклучително и државни службеници, како и експерти, обучени за спроведување на нивните овластувања и одговорности, но се ограничени во бројот на вработени. Сите институции ги користат потребните ИТ алатки за извршување на сопствените функции. Некои од нив веќе имаат развиено и имплементирано е-алатки, како што се регистри, бази на податоци или е-системи со цел овозможување на ефикасно и транспарентно спроведување на нивните непосредни задачи.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Официјалната соработка помеѓу институциите е ограничена. Поради мал број вработени кои се зафатени со тековните задачи, редовните активности неопходни за подобра координација помеѓу институциите се одложуваат. Сите институции вклучени во системот на јавни набавки вршат комплементарни активности и се особено важни за надзорот и функционирањето на системите на јавни набавки, така што меѓуинституционалната соработка меѓу надлежните органи треба да се зајакне.

Се чини дека административниот капацитет е приоритетно прашање кое треба да се реши. Постои недоволен капацитет во институциите за да ги покријат сите непосредни задачи во рамките на сегашните стапки на постоен персонал во сите институции. Иако систематизацијата на работните места во повеќето случаи е веќе воспоставена, сè уште има значителен број на слободни работни места што уште не се пополнети, или поради недостаток на подготвен/обучен кадар во земјата (што значи недоволен административен капацитет во одредени сектори, како што е набавката), или поради недоволни финансиски средства за обезбедување на овие работни места.

Покрај добро развиениот ЕСЈН, неопходно е да се осигура дека и другите институции ќе имаат соодветни алатки кои се меѓусебно поврзани. Големiot обем на податоци содржани во неповрзани регистри на различни државни органи може подобро и поефикасно да се искористат за анализа на системот, за креирање насочени и подобро информирани одлуки за политиката на делување, за да послужат како информација неопходна за да се предложат соодветни измени на прописите и, на крај, да се овозможи подобро и посеопфатно следење на системот. Ова е особено значајно за системи кои се подложни на ризици од корупција и судир на интереси.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Зајакнување на соработката помеѓу институциите. ИТ системите треба да се поврзат за да се подобри размената на податоци и да се извлече корист од оваа размена, со што ќе се намали административниот товар и процесите ќе се направат поефикасни. БЈН има развиено збир на показатели познати како „црвени знаменца“ во соработка со Проектот SAFE на Светска банка, а финансиран од ЕК. Овие показатели треба допрва да се стават во активна употреба и како дел од меѓуинституционалната соработка со други надлежни органи. Треба да се направи анализа на потребата од развој на софтверски алатки за воспоставување врски помеѓу јавните регистри, бази на податоци, е-системи, итн. Треба да се развие и патоказ за воспоставување такви врски и електронска комуникација помеѓу базите на податоци на различните администрации, притоа утврдувајќи ги оние што се приоритетни.

Треба да се спроведат низа активности и да се применат различни механизми за да се подобри административниот капацитет на институциите кои се клучни чинители во системот на јавни набавки. Истите треба да вклучуваат конкретни чекори, но не ограничувајќи се само на соодветни обуки, како и законски барања за потребното минимално ниво стручност на персонал во институциите, итн. Важен аспект што треба да се земе предвид се и финансиските стимулации,

односно развивање стимулативни решенија за задржување на обучен и искусен кадар, а не само да се преземат активности во однос на потребите за вработување и обука. Од суштинско значење е да се обезбедат потребните ресурси и соодветен персонал кај чинителите за да се обезбеди ефективно спроведување на нивните бројни задачи, вклучително и оние поврзани со обезбедување поддршка за ДО и ЕО.

Посебен резултат што треба да се постигне е зајакната меѓуинституционална соработка на клучните институции во системот на јавни набавки.

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Институционалниот развој на системот на јавни набавки за периодот 2022-2026 година ќе го спроведуваат сите клучни чинители. Освен БЈН, сите заинтересирани страни во државната администрација треба да придонесат во овој процес за постигнување на стратешките цели и за предвидените резултати.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Поголема координација и комуникација меѓу институциите за да се спречи корупција или можни грешки и слабости во постапките за јавни набавки;*
- *Воведување интегриран пристап до ЕСЈН за клучните институции во системот (ДЗР, ДКСК, КЗК, ДКЖН), за да се поедностави пристапот до податоци и*
- *Воспоставување заедничка веб-платформа за споделување искуства и знаење меѓу професионалците од клучните институции за набавки, на пр. информативна страница составена од методолошки насоки од БЈН и МЕ во областа на јавните набавки, јавно приватно партнерство и концесии, примери за најдобри национални и ЕУ практики во имплементацијата на новиот ЗЈН, ЗППП и ЗК, судска практика во релевантната област и сите други лекции научени во јавните набавки и спроведувањето на договорите.*

3.3. ЕЛЕКТРОНСКИ ЈАВНИ НАБАВКИ

Сегашна состојба

Република Северна Македонија има сеопфатен систем за е-набавки, ЕСЈН управуван од БЈН.

ЕСЈН е делотворна алатка за обезбедување транспарентност во целиот систем на јавни набавки. Тој е едноставен веб-базиран систем за користење, кој овозможува спроведување на јавните набавки во електронска форма во Република Северна Македонија.

Спроведувањето на набавките преку ЕСЈН подразбира дека сите дејствија во процесот на спроведувањето на електронските јавни набавки во постапката од планирање на набавките, објавување на огласи, поднесување на понуди, јавното отворање и евалуација, електронски аукции, донесување одлуки за избор/поништување, е-жалба, управна контрола, известувања за донесените одлуки, известувања за склучени договори, известувања за реализирани договори,

целокупната комуникација помеѓу договорните органи и економски оператори, се спроведуваат во електронска форма. ЕСЈН може да се користи и за договори за воспоставување ЈПП, доколку се доделуваат во согласност со одредбите на ЗЈН.

Договорните органи плаќаат надоместок за објавување на огласите за јавна набавка на ЕСЈН. Исто така, на економските оператори им се наплатуваат надоместоци за користење на ЕСЈН врз основа на тарифник донесен од МФ. Годишниот надоместок се плаќа во зависност од видот (големината) на економскиот оператор. Во моментов, повеќе од 6610 ЕО се активни од вкупно 16.555 регистрирани ЕО во ЕСЈН, со различен капацитет во однос на управувањето со процесите за јавни набавки.

Бирото за јавни набавки согласно надлежностите управува со ЕСЈН, го развива и го унапредува системот, а се со цел непречено спроведување на јавните набавки во земјата, зголемување на транспарентноста, ефикасноста и економичноста на постапките за јавни набавки, како и олеснување на пристапот на корисниците. Електронскиот систем се надградува и унапредува во континуитет. Во пристапот кон унапредување на постоечките и развој на нови модули на системот, Бирото прави детална анализа на влијанието врз стабилноста и безбедноста на системот и можните ефекти од поставените решенија врз целокупната база на ЕСЈН, а со цел зачувување на интегритетот на постапките за јавни набавки. Со оглед на сложеноста, а со цел одржување стабилност и безбедност на системот, надградбите се поставуваат по утврдена динамика и приоритет во фази.

Со последните надградби на ЕСЈН во согласност со Законот за јавните набавки се заокружува електронското спроведување на постапките за јавни набавки, односно сите активности во постапката (почнувајќи од електронско планирање и завршување со е-жалба, прикачувањето склучени договори и известувања за реализиран договор) се вршат електронски. За да се зголеми транспарентноста и пристапноста до податоците за јавни набавки поврзани со кризата предизвикана од COVID-19, во ЕСЈН беше воведена нова алатка за полесно означување на јавни договори поврзани со COVID-19. Оваа алатка обезбедува посебно обележување на известувањата за доделување на договор објавени на ЕСЈН за спроведените постапки поврзани со кризата предизвикана од COVID-19.

Напредниот и развиен ЕСЈН нуди различни можности за користење на достапните податоци за целите на следење, анализа и известување, со што се помага да се подобри системот на јавни набавки.

Утврдени слабости во сегашниот систем

ЗЈН од 2019 година вклучува одредби за динамични системи за набавки и електронски каталози, но во моментов ЕСЈН не обезбедува технички услови за користење на таквите алатки во пракса. Системот на електронски набавки треба да се прошири така што техничките капацитети за користење на е-каталози и динамични системи за набавки ќе им бидат достапни на договорните органи и на економските оператори.

Согласно член 58, став (9) од ЗЈН, повторното прибирање на понуди кај рамковна спогодба се спроведува преку ЕСЈН, но во моментот истото не е комплетно технички овозможено преку системот. За потребната надградба е направена анализа, но имплементацијата на решението е одложена на среден рок со оглед на комплексноста на техничките процеси на апликативно ниво.

Исто така, при набавки во областа на одбраната и безбедноста, ЕСЈН не се користи за поднесување понуди во електронска форма. Согласно Законот за јавни набавки во областа на одбраната и безбедноста, не е предвидено поднесување на понудите во електронска форма.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Во соработка со Проектот SAFE на Светска банка, на ЕСЈН се имплементирани извештаи – збир на показатели познати како „црвени знаменца“. Врз основа на статистичките податоци добиени од ЕСЈН и базата на имплементирани црвени знаменца, Бирото врши анализи и изготвува извештаи со цел следење на ризиците во јавните набавки и потенцирање на можни коруптивни практики при спроведувањето на постапките. Во годишниот извештај кој го изготвува Бирото се прикажани дел од статистичките податоци /имплементирани индикатори со податоци за јавните набавки.

Потребно е овие показатели да се стават во поактивна употреба, како во делот на поврзување со системот за управна контрола – каде што ќе се користат како алатка за проценка на ризиците, така и во делот на меѓуинституционалната соработка со други надлежни органи (ДКСК, КЗК, ДЗР итн.).

Платформата за е-набавки ги прави информациите подостапни и дава реални можности да се поттикне стандардизација на практиката и употреба на зголемена податочна размена на пазарот. Искористувањето на целиот потенцијал на платформата за е-набавки треба да биде во сржта на напорите за подобрување на транспарентноста и, следствено, зголемување на довербата во системот на јавни набавки.

Во таа насока потребно е понатамошно подобрување и анализа, како и отворање на податоците, односно обезбедување на податочни сетови од ЕСЈН во обработлив формат за понатамошни анализи од страна на сите заинтересирани учесници во јавните набавки, релевантни институции и пошироката јавност.

Електронско потпишување на документацијата која се прикачува на ЕСЈН кое ќе биде достапно на самата апликација. Бирото ја обезбеди алатката за електронско потпишување и истата се применува за издавање на фактури за користење на ЕСЈН во електронски формат. Имплементацијата на ниво на документи кои се прикачуваат од ЕО и ДО е предвидена на краток/среден рок. Со ова се олеснува начинот на поднесување на понудите, се избегнуваат грешки и отфрлање на неуредни понуди. Исто така со имплементирање на електронско потпишување на документите на апликативно ниво и за самите договорни органи, во голема мера ќе се зголеми интегритетот на документацијата во електронското досие.

ДПС нуди многу предности, меѓу кои и обезбедување поширок пристап до пазарот за јавни набавки, стимулирање на дигитализација на процесот на доделување договори, заштеда на време и трошоци и обезбедување поголема транспарентност. Овој вид на систем за набавки подразбира

целосно електронски процес што е отворен во текот на целиот период на важност за сите економски оператори што ги исполнуваат критериумите за селекција утврдени од договорниот орган. Друга карактеристика на овој инструмент за доделување е можноста за поделба на категории. Со други зборови, се обезбедува повисок степен на конкуренција, поголем пристап за МСП до процесот на јавни набавки. Резултатот од ДПС е однапред изготвен список на оператори способни да ги извршуваат набавките на договорниот орган. Во случај на идно спроведување на постапка, ова ќе ја елиминира фазата на селекција, со што ќе има заштеда на време за договорниот орган.

Потребно е да се овозможи повторното прибирање на понуди кај рамковна спогодба да се спроведува преку ЕСЈН.

Истовремено, имплементација на е-каталозите кај рамковните спогодби ќе доведе до стандардизација на форматите и подобра реализација на договорите односно рамковните спогодби.

Можност што ја нудат електронските средства е користење на електронски каталози. Електронски каталог е формат за презентирање и организирање на информациите во понудата на сличен начин за сите учесници, што е предмет на електронска обработка. Каталогот може да се примени кај секоја јавна набавка што се доделува со електронски средства од страна на договорни органи од класичниот јавен сектор и секторските договорни органи, без оглед на нејзиниот предмет. Електронските каталози се алатка за олеснување на доделувањето на договори за јавни набавки. Благодарение на електронските каталози се нудат многу стоки, акумулирани во една понуда и подложени на евалуација со електронски средства. Ова овозможува брзо и лесно избирање на најповолни понудувачи за сложени набавки со многу артикли. Електронските каталози би можеле успешно да се комбинираат со рамковни спогодби и ДПС. Со секоја испорака преку каталогот, се искористуваат потребните информации за учество во последователната конкурентна селекција. Овој метод вклучува добра стандардизација на форматите на понуда, што заштедува и напор и време. Вака понудите може да се оценат автоматски или барем многу брзо, а се постигнува објективност и транспарентност.

На среден и долг рок потребно е да се направи анализа на можноста за поширока употреба на е-каталозите.

Во периодот 2022-2026 година се планира целосно спроведување на набавки со мала вредност на е-пазар на набавки од мала вредност. Се очекува овој систем да ги поедностави набавките со мала вредност и да го направи процесот на набавки поефикасен. Откако системот ќе биде подготвен, а пред да се стави во целосна употреба, планирано е спроведување пилот проекти за тестирање на набавките во неколку категории. По резултатот од оваа активност, треба да следи анализа на проширување на опсегот на електронскиот пазар на мали јавни набавки.

По имплементирање на електронскиот пазар, потребно е следење и мониторинг на истиот, како и активности за понатамошен развој и унапредување.

Како продолжување на функционалноста на ЕСЈН за пополнување на образец за реализација на договорот, да се направи анализа за развој на модул преку кој договорните органи да имаат можност да направат нарачки преку ЕСЈН. Со тоа дел од управувањето со договорите за јавни набавки ќе се води по електронски пат – во смисла на нарачки на токи и услуги, и следење на материјална и финансиска реализација на договорите. Ваква алатка ќе биде имплементирана на е-Пазарот.

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- Унапредување на статистичките податоци, анализи на отворени податоци;
- Потпишување на документи и автентификација на корисници во EIDAS стандардот;
- Имплементација на е-пазар за набавки од мала вредност;
- Поширока примена на антикорупциските алатки;
- Развиена алатка ДПС во рамки на ЕСЈН;
- Модул за мини – тендери кај рамковни спогодби и имплементирани е-каталози кај рамковни спогодби;
- Анализа за воведување на понуда во форма на е-каталог и кај регуларните постапки и
- Развој на модул за директни нарачки.

3.4. ЈАВНО – ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО И КОНЦЕСИИ

Сегашна состојба

МЕ управува со развојот на системот на ЈПП и концесии. Оваа надлежност ја остварува преку подготовка на предлози за донесување правни и други акти во областа на ЈПП и концесии, следење на нивната примена, анализирање и обезбедување стручна помош и мислење во однос на спроведување на постапките.

Република Северна Македонија одлучи да ја уреди областа на ЈПП и концесиите во рамки на два одделни закони. Со едниот закон се уредуваат јавно – приватните партнерства кои се остваруваат без концесија и со концесија, а со другиот закон се уредуваат концесиите на добра од општ интерес. Оваа одлука е во согласност со препораките од Оценката на тековната правна рамка за ЈПП и концесии во Република Северна Македонија изготвена од Светска Банка.

Концесиите за добра од општ интерес треба да се дефинира во новиот Закон за концесии, кој ќе биде донесен во текот на 2022 година.

Новиот Закон за ЈПП претставува значаен чекор напред во регулирањето на областа на ЈПП во Република Северна Македонија и создава предуслови за успешна имплементација на проекти за јавно-приватно партнерство преку здружување на ресурсите на јавните и приватните партнери, со цел развој на јавната инфраструктура, подобрување на јавните услуги и обезбедување можности за приватниот сектор да ги реализира своите претприемачки цели.

Идниот Закон за концесии на добра од општ интерес ќе претставува избалансирана и флексибилна правна рамка за доделување концесии за добра од општ интерес. Тој ќе обезбеди ефикасен и транспарентен пазарен пристап на сите економски оператори, како и делотворна правна заштита која ефикасно ќе ги заштити и јавните и приватните интереси во рамките на проектот за концисии.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Законодавството за јавно-приватно партнерство и концесии треба да се усогласи со директивите на ЕУ. Законската рамка за концесии и ЈПП обезбедува почитување на општите принципи во јавните набавки, но не се направени промени во оваа област од 2012 година, така што Директивите за 2014 година сè уште не се имплементирани во неа.

Не постојат соодветни административни капацитети во рамките на МЕ. Не е возможно да се извршуваат секојдневни задачи со тројца вработени, а без надворешна помош не е можно да се изготват прописи или да се создадат предуслови за имплементација на правната рамка во пракса.

ИКТ инфраструктурата или е-алатките наменети за јавно-приватно партнерство и концесии не се целосно развиени. Системот се потпира или на ЕСЈН или на хартиени процедури, што може да влијае на достапноста на информациите до заинтересираните економски оператори, но и на транспарентноста на доделувањето на договори во овие постапки.

ЕСЈН се користи за огласи за доделување договори за воспоставување јавно-приватно партнерство коишто се реализираат како договор за јавна набавка за работа и услуги. За договорите за воспоставување јавно-приватно партнерство кои се реализираат како концесија за јавна работа/услуга, преку ЕСЈН се објавува само огласот, а постапката се спроведува во хартиена форма.

МЕ воспостави електронски систем за електронска аукција за доделување на договори за јавно-приватно партнерство, преку кој електронската аукција се спроведува како последна фаза во постапката за доделување на договорите за воспоставување јавно-приватно партнерство.

Во рамките на МЕ се води регистар на доделени договори за воспоставување јавно-приватно партнерство во хартиена форма, како и електронска табела објавена на веб-страницата на МЕ којашто редовно се ажурира според податоците доставени од јавните партнери, односно органите одговорни за доделување на конкретниот договор за воспоставување јавно-приватно партнерство.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Од изготвувањето квалитетни законски решенија во областа на јавното – приватните партнерства и концесии за добра од општ интерес треба да произлезат економски придобивки што произлегуваат од можноста за отстапување и користење на овие институти во различни проекти насочени кон задоволување на јавните потреби.

Концесиите и ЈПП се особено атрактивен начин за спроведување проекти од јавен интерес во случаи кога централната или локалната власт треба да мобилизираат приватен капитал и експертиза.

Законот за ЈПП придонесува за усогласување на законодавството на Република Северна Македонија со *acquis Communautaire* на ЕУ. Усогласувањето на законодавната рамка со *acquis Communautaire* е од огромно значење поради потребата постапките за склучување договори за ЈПП, коишто подразбираат високо професионални и сложени процедури, да бидат законски, транспарентни, делотворни, при што ќе се овозможи ефективна конкуренција меѓу економските оператори и ќе се овозможи еднаков третман на сите заинтересирани економски оператори, без дискриминација.

Идниот Закон за концесии на добра од општ интерес ќе биде општ закон (*lex generalis*), додека посебните (секторски) закони ќе регулираат посебни прашања поврзани со концесија што се предвидени за активности и области пропишани со овие закони. Целта законот е да овозможи доделување на концесии на добра од општ интерес врз основа на начелата на еднаквост, транспарентност, недискриминација, пропорционалност, меѓусебно признавање, заштита на животната средина и ефикасност на постапката за склучување договори за концесија за добра од општ интерес.

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Развојот на законодавството за ЈПП и концесии на добра од општ интерес за периодот 2022-2026 година ќе го спроведуваат вработените во МЕ. МЕ во јавните консултации исто така, активно треба да ги вклучи сите заинтересирани страни особено БЈН и ДКЖН, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Усвојување на нов Закон за јавно приватни партнерства и нов Закон за концесии на добра од општ интерес;*
- *Развој на соодветна подзаконска регулатива по усвојувањето на Законот за ЈПП и Законот за концесии на добра од општ интерес;*
- *Развој на оперативни и технички услови за нов систем/регистар за ЈПП и концесии;*
- *Подготовка на прирачници за полесно спроведување на новите прописи;*
- *Подготовка на упатства за подготовка и имплементација на проекти за ЈПП што ќе бидат компатибилни со законодавството на ЕУ;*
- *Зајакнување на капацитетот на ресорните министерства преку обезбедување обуки и*
- *Континуирано следење на имплементацијата на ЈПП и ЗК и идентификување на потенцијалните потреби за понатамошно подобрување на законодавството во оваа област.*

3.5. ПОДОБРУВАЊЕ НА ПРАВНАТА ЗАШТИТА ВО ЈАВНИТЕ НАБАВКИ И ПОСТАПКИТЕ ЗА ЈПП И КОНЦЕСИИ

Сегашна состојба

ДКЖЈН е орган надлежен за решавање жалби во јавни набавки, концесии и јавно приватно партнерство. Жалбената постапка во постапките за јавни набавки е регулирана со ЗЈН. Овој сегмент од законот е формално во согласност со правото на ЕУ.

ДКЖЈН обезбедува правна заштита заснована на принципите на законитост, ефикасност, економичност и контрадикторност. Преку транспарентна работа, придонесува за зајакнување на целиот систем на јавни набавки. Правната заштита е достапна во сите фази на постапката, од објавување на огласот до доделување на договорот за јавна набавка. Обезбедувањето брза, објективна и ефективна правна заштита при јавните набавки, процедурите за доделување концесија и јавно приватно партнерство е клучна алатка во борбата против корупцијата.

Против одлуката донесена од ДКЖЈН може да се поднесе тужба до Управниот суд и последователно до Вишиот управен суд. Сите одлуки на ДКЖЈН се јавно достапни.

Во 2018 година, ДКЖЈН има добиено 737 жалби; во 2019 година, а овој број се искачи на 902, додека во текот на 2020 година ДКЖЈН прими вкупно 1076 жалби. Во првата половина на 2021 година, бројот на примени жалби е 644.

Помалку од една десетина од сите одлуки на ДКЖЈН се обжалуваат пред судовите.

Во тек е имплементација на софтверско решение за потребите на Државната комисија за жалби за електронска дистрибуција и решавање на жалби, транспарентен преглед на жалби и одлуки и поедноставно пребарување на донесените одлуки со цел да се обезбеди поголема конзистентност во одлуките на ДКЖЈН и со тоа зголемување на довербата во правната заштита во постапките за јавни набавки.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Повеќето од предметите во жалбените постапки се однесуваат на административните и правните аспекти без анализа на суштината на жалбата (на пример на техничките спецификации). Истовремено, треба да се зајакне и капацитетот на судовите за разгледување и одлучување по предметите за јавни набавки.

Најголема загриженост предизвикува прашањето поврзано со недостаток на човечки ресурси, како и проблемот со слабиот интерес на потенцијалните вработени со соодветно знаење и искуство да аплицираат за слободни работни места во ДКЖЈН.

Понатаму, општа перцепција е дека важноста на улогата на ДКЖЈН во системот на набавки не е целосно препознаена и, соодветно на тоа, не е направен доволен напор во текот на годините да се зајакнат капацитетите на ДКЖЈН за истата да стане поефективна и поефикасна.

Од друга страна, бројот на случаи што ги решава ДКЖЈН брзо се зголемува во последните години. Обемот на работа на ДКЖЈН поврзан со основната надлежност (одлучување по жалби) се зголемува, додека административниот капацитет не се зголемува соодветно на тоа. Во моментот, сите жалби се изработуваат од страна на четири членови на Комисијата и пет државни службеници (во рамките на стручната служба, Секторот за решавање жалби по јавни набавки, концесии и јавно приватно партнерство). Постои голема потреба за зајакнување на нивните капацитети преку вработување на стручен кадар којшто има соодветно искуство во постапките за јавни набавки.

Во таа смисла, сегашниот обем на работа на вработените на ДКЖЈН е идентификуван како значителен ризик за ефикасноста на извршувањето на нивните основни надлежности - решавање на жалби. Имајќи ја предвид улогата на ДКЖЈН во системот на јавни набавки како чувар на законитоста и правната сигурност, во моментот зајакнувањето на административните капацитети на ДКЖЈН преку вработување на доволен број на квалификувани експерти за работа на задачите од основната надлежност на ДКЖЈН се смета за еден од предусловите не само за постигнување на потребното ниво на ефикасност на ДКЖЈН, туку и за правилно функционирање на системот на јавни набавки во целина. Воедно, ДКЖЈН нема ниту информатички, ниту пак просторни услови за нормално функционирање и извршување на својата надлежност, а имајќи ја во предвид сложеноста на работата.

Во моментот ДКЖЈН нема внатрешен информатички систем за управување со документи. Затоа, има потреба да се зголеми ефикасноста на работата на советниците и да се ослободат од непотребна административна работа на при изготвување на одлуките. Постои тековен проект (ИПА проект „Платформа за е-пазар за јавни набавки и е-каталози и систем за обработка на жалби“) кој има за цел да се воведат таков систем кој во втората фаза би се поврзал со ЕСЈН за да се овозможи извлекување на сите релевантни податоци од системот во форма за повеќекратна употреба.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Постои потреба од усвојување на новиот Правилник за внатрешна организација и опис на работни места на ДКЖЈН. Треба да се зголеми бројот на државни службеници за навремено извршување на сите активности во рамките на своите надлежности за да се спречи ДКЖЈН да стане тесно грло за идните инвестиции и причина за забавување на постапките за јавни набавки.

Правната заштита во јавните набавки, јавно приватните партнерства и концесиите, прашањата за работата на ДКЖЈН, бројот на членови, условите за нивно назначување, постапката за назначување, како и правата и обврските на членовите на ДКЖЈН треба да подлежат на посебен закон, во согласност со најдобрите практики на ЕУ.

Имајќи ја предвид законска обврска на ДКЖЈН да ја објави одлуката по жалба на својата интернет страница, неопходно е подобрување на страницата и нејзините функционалности за пребарување за да се зголеми транспарентноста на работата на ДКЖЈН. Со обезбедување на релевантни,

ажурирани, насочени, јасно видливи и транспарентни содржини на интернет страницата ќе се постигнат мултифункционалните улоги на ДКЖЈН.

Понатаму, потребни се дополнителни напори во рамките на постојниот проект „Платформа за е-пазар и е-каталози и систем за обработка на ДКЖЈН“ (Проект поддржан од ЕУ) да се воведат и внатрешен информатички систем за управување со документи којшто ќе биде интероперабилен со ЕСЈН и на тој начин ќе овозможи повеќекратно влечење на сите релевантни податоци од ЕСЈН, особено податоци поврзани со постапката за јавна набавка (договорен орган, жалител, предмет за набавка, и тн.), како и сите податоци и статистики потребни за подготовка на годишни извештаи, со што се очекува процесот да постигне поголема оптимализација на време и да стане поефикасен во решавањето на жалбите и подготовката на годишните извештаи.

Посебни резултати што треба да се постигнат се:

- *Зголемена транспарентност, ефикасност и ефективност на работата на ДКЖЈН;*
- *Усогласување на прашањата од областа на правната заштита, работата на ДКЖЈН, бројот на членовите, условите за нивно назначување, постапката за назначување, како и правата и обврските на членовите на ДКЖЈН кои погледат под посебни закони, со најдобрите практики на ЕУ и*
- *Зајакнување на административите капацитети на ДКЖЈН.*

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Развојот на правната заштита во јавните набавки, јавно приватното партнерство и концесиите за периодот 2022-2026 година ќе го спроведуваат вработените во ДКЖЈН и БЈН. Во овој процес ДКЖЈН и БЈН исто така, треба активно да ги вклучат сите заинтересирани страни односно, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Изготвување нова интернет страна на ДКЖЈН;*
- *Развој на интерен информатички систем, интероперабилен со ЕСЈН;*
- *Зголемување на бројот на државни службеници во стручната служба;*
- *Подготовка на Нацрт закон за Државната комисија за жалби по јавни набавки, согласно со усогласениот план за изменување и дополнување на ЗЈН и*
- *Усвојување на нов Правилник за внатрешна организација и опис на работни места на ДКЖЈН.*

3.6. МЕРКИ ЗА БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈАТА И СУДИРОТ НА ИНТЕРЕСИ

Сегашна состојба

Корупцијата предизвикува последици врз социјално – економскиот развој на земјата. Таа ја нарушува ефикасната распределба на ресурсите и правичната распределба на приходот, ја

намалува економската ефикасност и негативно влијае на растот и развојот. Ги намалува државните приходи, ги ограничува можностите за финансирање на јавните услуги, ги зголемува трошоците за јавните набавки, ја намалува ефикасноста на мерките на јавната администрација и економската политика. Бидејќи корупцијата делува како дополнителен данок за економијата, таа ги зголемува оперативните трошоци, ја нарушува конкурентноста и го зголемува деловниот ризик.

Јавните набавки се особено ранливи на корупција. Затоа, дејствијата преземени во оваа насока не можат да бидат одговорност само на една институција, туку на целото општество. Потребни се промени во моделите на однесување и јасна општа осуда дека таквите лоши однесувања не се прифатливи. Конкретно, во системот на јавни набавки, преку дневни координирани активности, но и специјално планирани мерки дефинирани во стратегии и акциски планови, работат три субјекти: ДКСК, БЈН и ДКЖЈН.

Спречувањето на корупцијата и случаите на судир на интереси се во надлежност на ДКСК. Кога се идентификуваат ситуации на судир на интереси или практики на корупција, ДКСК е одговорна за примена на соодветните механизми, вклучувајќи превенција, како и преземање на правни дејствија согласно правната рамка.

Националната стратегија и акцискиот план за спречување на корупцијата за периодот 2021-2025 година предвидува стратешка цел - Нулта толеранција за корупција, која вклучува неколку активности насочени кон системот на јавни набавки, особено кон градењето на капацитети.

Како резултат на сегашната посветеност, интегритет, максимален професионализам и изградена доверба, на Бирото за јавни набавки му е доделена нова, многу значајна и исклучително чувствителна улога во системот на јавни набавки, односно управна контрола во постапките за јавни набавки.

Управната контрола е задолжителна за набавки со вредност над 500.000 евра за стоки и услуги и над 2.000.000 евра за работи. Останатите постапки што ќе бидат предмет на контрола ќе бидат избрани по случаен избор и врз основа на индикаторите вклучени во ЕСЈН за потенцијални ризици и извори на корупција (црвени знаменца).

ЗЈН од 2019 година вклучува посебни одредби за спречување на корупција и судир на интереси и ги подобрува механизмите поврзани со откривање и борба против случаи на судир на интереси, фаворизирање и корупција. Одредбите од Законот за спречување на корупцијата и на судирот на интереси се применуваат и на постапките за јавни набавки со цел да се спречи судирот на интереси.

Бидејќи транспарентноста и достапноста на податоците се клучни за доверба во системот, целата комуникација и размена на информации во јавните набавки, вклучително и поднесување на понуди и барања за учество, мора да се спроведе преку ЕСЈН. Документите за набавка треба да бидат достапни директно и електронски, преку ЕСЈН, за сите заинтересирани економски оператори. Поднесувањето на понудите бара употреба на напредни електронски потписи поддржани со квалификуван дигитален сертификат. ЗЈН ги предвидува сите видови известувања

поврзани со јавните набавки. Транспарентноста, исто така, се зголеми со новата обврска на договорните органи да ги објават плановите за јавни набавки.

КЗК е надлежна за откривање и санкционирање на забранети договори, вклучувајќи и откривање и санкционирање на забранети договори помеѓу ЕО во постапките за јавни набавки. Со зголемување на конкуренцијата во постапките за јавни набавки се постигнуваат пониски цени за стоките, услугите или работите кои се предмет на набавка со што се заштедуваат средства. Незаконските договарања помеѓу ЕО во постапките за јавни набавки им овозможуваат на ЕО остварување на поголеми профити, додека на ДО им оневозможуваат да ги почувствуваат благодетите на конкуренцијата (пониски цени, подобар квалитет, стимулирање на иновативноста на пазарот и постигнување на одржлив развој).

Утврдени слабости во сегашниот систем

Според Извештајот на ЕК за 2020 година за Република Северна Македонија, регулаторните и институционалните системи за интегритет и судир на интереси, воспоставени за идентификување и справување со корупција, договарање и измамнички практики, треба доследно да се применат. Сèуште треба да се развие соодветен систем за предупредување за ризик кој сигнализира потенцијални проблеми со интегритет во процесот на набавките. Државната комисија за спречување корупција покренала неколку случаи за потенцијална злоупотреба на должност во јавните набавки. Бројот на извештаи поврзани со интегритет сèуште е многу мал и недостасуваат дополнителни истраги и соодветни казни.

Националната стратегија и акцискиот план за спречување на корупцијата за периодот 2021-2025 година посочуваат дека во јавните набавки има потреба од зајакнување на контролата и надзорот врз спроведувањето на јавните набавки; зајакнување на капацитетите на институциите со квалификуван и обучен кадар за спроведување на јавни набавки; зголемување на ефикасноста во реализацијата на јавните набавки и зголемување на интегритетот на институциите и лицата вклучени во нивното спроведување и транспарентност во јавните набавки.

Сèуште постои недоверба кај пошироката јавност и приватниот сектор во системот на јавни набавки, иако има поместувања во споредба со претходниот период. Кај пошироката јавност преовладува перцепцијата за постоење на корупција во јавните набавки, особено при спроведувањето на постапките за јавни набавки и доделувањето на договорите, како и постоење на соодветни механизми за контрола.

Неопходно е да се обезбеди постојано зајакнување на капацитетите на сите засегнати страни за промена на моделите и подигање на свеста за посакуваното однесување, но исто така и постојано да се изготвуваат и објавуваат материјали за да се разјасни примената на одредени законски одредби, врз основа на мислењата и одлуките на БЈН, ДКЖН и ДКСК.

Интегрираниот систем на „црвени знаменца“ во рамките на ЕСЈН може да биде моќна алатка за идентификување потенцијално сомнителни обрасци во податоците за набавките и може да укаже на договарање или местење на тендери. Во таа смисла, би било неопходно да се поврзат

системите на БЈН и ДКСК и да се преземат заеднички дејствија во оваа активност. Совпаѓањето на податоците за јавните набавки со други извори на податоци и информации, со различна гледна точка, може да идентификува поширок опсег на потенцијално сомнителни обрасци.

Иако Законот за заштита на конкуренцијата и подзаконските акти ја обезбедуваат законската рамка неопходна за борба против незаконските договарања помеѓу претпријатијата (ЕО), сепак во пракса бројот на откриени и санкционирани забранети договарања е мал, особено заради фактот што истите се тајни и е многу тешко да се добијат веродостојни индикации за тоа каде би можеле да постојат вакви незаконски договарања.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Сузбивањето на неправилностите при јавните набавки ќе се спроведе преку разновидни мерки во сите фази на процесот на јавни набавки: планирање, зголемена внатрешна контрола, активна употреба на системот на црвено знаме и постигнување на резултатите утврдени со антикорупциската стратегија. Оттука, сузбивањето на нерегуларностите и борбата против корупцијата не може да се смета само како прашање за спроведување на некои специјални антикорупциски мерки, туку како цел што треба да се постигне преку различни аспекти на подобрувањата на системот на јавни набавки.

Посебни резултати што треба да се постигнат се:

- *Користење на "црвени знаменца" при идентификување на ризици на корупција;*
- *Користење на "црвени знаменца" при идентификување на можни незаконски договарања помеѓу ЕО;*
- *Усогласување на активностите со Националната стратегија за спречување корупција и конфликт на интереси на ДКСК и*
- *Понатамошно подобрување на управната контрола.*

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Мерките за борба против корупција и судир на интереси во јавните набавки, јавното приватно партнерство и концесиите и незаконските договарања помеѓу ЕО за периодот 2022-2026 година ќе ги спроведуваат вработените во БЈН, МЕ, ДКЖН, ДКСП и КЗК. Во овој процес потребно е активно учество на сите заинтересирани страни односно, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Утврдување на насоки и начини за користење на "црвени знаменца" за соодветно идентификување на можни незаконски договарања помеѓу ЕО;*
- *Финализација на интегрирањето на модулот на „црвени знаменца“ на БЈН со ИТ системот на ДКСК;*
- *Иницирани заеднички пилот активности за одредени постапки за тестирање на интегрираниот систем;*

- Изготвен план за практична примена на индикаторите за „црвените знаменца“ во системот со препораки за проширување;
- Анализа на дополнителни технички прилагодувања на интегрираниот модул;
- Понатамошно унапредување на управната контрола.

3.7. ЕКОЛОШКО И СОЦИЈАЛНО ОДГОВОРНИ ЈАВНИ НАБАВКИ, ПОТТИКНУВАЊЕ НА ИНОВАЦИИТЕ ВО НАБАВКИТЕ

Сегашна состојба

Постојната законска рамка пропишува обврска за договорниот орган да ги почитува обврските за заштита на животната средина, социјалната политика и заштитата на трудот што произлегуваат од прописите во Република Северна Македонија, колективните договори и меѓународните договори и конвенции ратификувани во согласност со Уставот на Република Северна Македонија.

ЗЈН од 2019 година е во согласност со Директивите во однос на овозможување на употреба на одржливи критериуми за набавки со оглед на еколошките и социјалните аспекти на јавните набавки, поттикнување на иновации во јавните набавки и полесен пристап на МСП, како и овозможување на употреба на критериумот за трошоци за целиот животен циклус.

Постојат збир на правила што овозможуваат спроведување на еколошки и општествено одговорни набавки. На прво место, ова се овозможува преку воведување на критериумите за економски најповолна понуда. Економски најповолна понуда може да се идентификува врз основа на цената или трошоците; со користење на пристапот на исплатливост на трошоците, како што се трошоците за животниот циклус; или како најдобар однос помеѓу цената и квалитетот, а ќе се оценува врз основа на критериуми, вклучително и квалитативни, еколошки и социјални аспекти поврзани со предметот на набавката што може да ги опфати меѓу другото и следните под-критериуми: квалитет и техничка вредност, естетски и функционални карактеристики, пристапноста, применливоста за сите корисници, социјални, еколошки и иновативни карактеристики и услови за продажба и купување.

ЗЈН од 2019 година влијае на пазарот преку поставување на барања за употреба на еколошки стандарди и побарувачка на еколошки стоки и услуги.

Во описот на предметот на набавка, во согласност со законот, договорните органи ги наведуваат податоците кои се важни за подготовка на понудата и извршување на договорот, вклучувајќи ги и податоците од значење за заштитата на животната средина, енергетска ефикасност или социјални барања.

Законот пропишува можност за набавка на стоки, услуги и работи со технички спецификации и/или критериуми базирани на квалитет кои вклучуваат и барања за заштита на животна средина, намалување на трошоци и енергетска ефикасност.

ЗЈН, исто така, дозволува договорниот орган да ја отфрли понудата доколку утврди дека истата има невообичаено ниска цена, бидејќи не е во согласност со важечките обврски за заштита на животната средина, социјална политика и заштита на трудот што произлегуваат од прописите во Република Северна Македонија, колективните договори и меѓународните договори и конвенции ратификувани во Република Северна Македонија.

ЗЈН, исто така, предвидува дека постапката за иновации може да се додели единствено според критериумот за најдобар однос помеѓу цената и квалитетот.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Примената на критериумите за животна средина, иновации и социјални аспекти треба дополнително да се зголеми во пракса.

Концептот за најдобра понуда по најповолна цена во јавните набавки е воспоставен, меѓу другото, со цел интегрирано да се земат предвид аспектите на влијанието врз животната средина, квалитетот, иновациите и тн. Сепак, единствениот критериум за доделување на договори често е најниската цена, што е штетно за јавните набавки. Непроизволна, ефикасна и ефективна интеграција на таквите аспекти, коишто не се поврзани со цената во процесите за јавни набавки, не бара само воспоставување на законски и регулаторни рамки, коишто постојат во Република Северна Македонија, туку и зајакнување на капацитетите на практичарите за јавни набавки.

Главните пречки во пошироко и поактивно спроведување на одржливи набавки се заеднички за сите земји: ограничен буџет, ограничен пазар за снабдување со одржливи производи/услуги и недоволно разбирање/знаење правилно да се применат барањата за одржливи набавки.

Сите идентификувани предизвици до одреден степен се поврзани со градењето на капацитети. Општ впечаток е дека главната слабост и предизвик е недостатокот на капацитети за спроведување на добри практики. Со цел посилено да се промовираат стратешките набавки, неопходно е да се зајакнат капацитетите на службениците за јавни набавки за примената на критериумите за економски најповолна понуда. Како што се зголемуваат капацитетите, така се зголемуваат и можностите за одржливи набавки.

Конечно, не постојат индикатори што го мерат и го следат напредокот постигнат во спроведувањето на политиките и стратегиите.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

Јавните набавки имаат директно влијание врз националната економија, а државата може да влијае врз побарувачката на еколошки производи и услуги или да го развие пазарот за иновации. Тие, исто така, може да промовираат добро управување со животната средина преку интегрирање на услови поврзани со аспектите на животната средина во постапките за јавни набавки. Затоа, важно е да се продолжи со промовирање и подобрување на одржливите набавки.

Успешното спроведување на стратешките набавки бара идентификување и примена на можности за влијание врз животната средина на стратешко и оперативно ниво, земајќи ги предвид моделите на специфични набавки, цели за одржлив развој, еколошки иновации и други владини приоритети.

Во однос на општествено одговорните јавни набавки, главната цел е да се прошири стратешката перспектива на јавните набавки преку градење свест и знаење.

Иако перформансите на набавките во јавниот сектор во Република Северна Македонија се подобруваат, сепак треба да се преземат чекори за подобрување на соработката и координацијата помеѓу различните договорни органи, особено во насока на спроведување на заеднички набавки и централизација.

Набавките стануваат пософистицирани со секоја промена на законодавната рамка, па оттука неопходно е да се спроведуваат обуки за засегнатите страни за да се разберат современите барања за набавки. Упатствата треба да се споделат и со понудувачите, а не само со службениците за набавки. Со дополнителни национални иницијативи може да се придонесе кон зајакнување на учеството на МСП во постапките за јавни набавки.

Со оглед на потенцијалот на МСП за создавање работни места, раст и иновации, важно е да се поттикне нивното учество во јавните набавки. Постојната законска рамка содржи механизми насочени кон подобрување на нивото на успех на МСП во постапките за јавни набавки, затоа е неопходно да се користи системот за обука за запознавање на МСП со правната рамка. Обезбедувањето обука, поддршка и совети за процесот на набавка е од витално значење во полето на јавните набавки. Следните теми можат да бидат опфатени со специфични обуки:

- како да се анализира пазарот за јавни набавки и да се разберат силните страни на понудувачите;
- кога треба да се земат предвид МСП и кои се придобивките што тие можат да ги понудат;
- како правилно да се користат рамковните спогодби и
- како правилно да се користат критериумите за економски најповолна понуда.

Треба да се постават индикатори во ЕСЈН за собирање на податоци и мерење на резултатите од стратешките, социјалните и зелените набавки; учеството на МСП во набавките; иновациите, како и вклучувањето на аспектите на одговорно деловно постапување при јавните набавки.

Посебни резултати што треба да се постигнат се:

- *Зголемена употреба на стратешки набавки на национално ниво;*
- *Професионализација и подобрување на оперативните капацитети на ниво на договорни органи и другите учесници во постапката за јавни набавки со цел соодветна примена на регулативите во оваа област;*
- *Подготовка на упатства и документи за МСП и обука за учество на пазарот на јавни набавки и*

- *Промоција на начелото на најдобра понуда по најповолна цена преку подготовка на упатства со примери за поткритериуми и како истите соодветно да се користат во набавките.*

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Во однос на зајакнувањето на управувањето со животната средина, енергетската ефикасност, иновациите, социјалните барања и пристапот на МСП до системот на јавни набавки за периодот 2022-2026 година, мерките ќе ги спроведуваат вработените во БЈН. БЈН, исто така, треба активно да ги вклучи и сите заинтересирани страни односно, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Изготвување прирачници за договорните органи со упатства за спроведување на стратешки набавки (зелени, социјални, и иновативни);*
- *Идентификување на статистички индикатори за мониторинг на стратешките набавки и нивна интеграција во ЕСЈН;*
- *Изготвување упатства за МСП и*
- *Обезбедување обука за МСП со цел подобрување на нивните капацитети во јавните набавки.*

3.8. ЗАЈАКНУВАЊЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ КАПАЦИТЕТИ, ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА ОБУКА ЗА ЛИЦА КОИ РАБОТАТ ВО ОБЛАСТА НА ЈАВНИТЕ НАБАВКИ И ПРОМОЦИЈА НА ПРОФЕСИЈАТА

Сегашна состојба

Воспоставен е стабилен систем за едукација за јавни набавки со јасно дефинирани правила и процедури, како и воспоставени регулативи и упатства што го регулираат процесот на сертификација на службениците за јавни набавки и обучувачите. Деталните упатства ги одредуваат правилата и процедурите за подготвување и спроведување на потребните обуки, организирање на испити, како и издавање на сертификати за лицата за јавни набавки и обучувачите. За таа цел, системот за едукација за јавни набавки во Република Северна Македонија воспоставува стабилна основа за да се обезбеди дека на пазарот има соодветен број на стручни лица за јавни набавки. Дополнително, се очекува дека со обезбедување на квалификувани службеници за јавни набавки во администрацијата ќе се постигнат подобри резултати во однос на професионализацијата на секторот на подолг рок. Затоа, во рамки на системот за едукација се развиени потребните алатки и механизми со цел да се обезбеди постигнување на целите, но, во иднина истиот може панатаму да се унапредува.

Утврдени слабости во сегашниот систем

Капацитетот за управување со постапките за јавни набавки е сè уште нерамномерен и претставува особен предизвик за помалите договорни органи. Професионализацијата на договорните органи треба да се подобри во согласност со новата законска рамка.

Јавните набавки сè уште се третираат како административна функција и не се признаваат како посебна професија. Од друга страна, се очекува службениците за јавни набавки да постапуваат во согласност со сложени правила.

Недостасуваат соодветни алатки прилагодени на националните специфики што ќе им овозможат на договорните органи и службениците за јавни набавки да направат:

- самооценување на индивидуалните компетенции и ниво на експертиза потребни за ефикасно извршување на активностите за јавни набавки;
- утврдување на недостаток на сопствени административни капацитети и
- воведување на сопствени целни мерки за учење и развој за да се отстранат овие недостатоци.

Исто така, основната обука за сертификација (обука на лица за јавни набавки) и дополнителна програма за обука за ресертификација (обука на лица за јавни набавки за продолжување на важноста на потврдата за лице за јавни набавки) ги опфаќа сите теми од циклусот на јавни набавки што лицето за јавни набавки мора да ги знае (националната и правната рамка на ЕУ, етика, планирање, постапки, правна заштита, управување со договори, и тн.). Системот за ресертификација во моментот ги презентира единствено новините во јавните набавки, но, не нуди содржини односно обуки кои ќе ја зголемат нивната стручност, нивните компетенции и вештини.

Нивото на знаење и вештини во спроведувањето на постапките за јавни набавки треба да се подигне и од страна на понудувачите. Затоа, програмите за обука треба да бидат отворени и за економските оператори.

Обуката во областа на набавките има тенденција да се фокусира на усогласеност со регулаторните правила, така што често ги игнорира прашањата поврзани со квалитетот на набавката, што бара поседување на специфични вештини, знаења и искуство, како и способност за користење на современи алатки за набавки. Препознаена е потребата да се преиспита концептот за сертификација и ресертификација на службениците за јавни набавки преку рационализација на програмата за обука и креирање на пофлексибилна програма која би се прилагодила на менливите потреби на засегнатите страни.

Во овој поглед, треба да се подобри статусот на службениците за јавни набавки и на самата професија. Во моментот таа не е соодветно вреднувана, како што е случај и со јавната служба воопшто, што резултира со недоверба на јавноста и неподготвеност на луѓето да работат во оваа област. Поради чувствителноста на работата и нивото на одговорност што ја носи, важно е да се создаде високообучен персонал којшто ќе добие соодветен надомест и можност за

професионален развој, за да се привлече и задржи персонал во јавните набавки и да се подобри ефикасноста на системот.

Развојот на капацитетите на службениците за јавни набавки е клучен предизвик за реформата на системот на јавните набавки и постои особена потреба за нивно административно зајакнување во контекст на пристапување кон ЕУ.

Главни стратешки определби и резултати што треба да се преземат

За да се поттикне економско закрепнување, јавните набавки треба да обезбедат квалитет и вредност за парите. За да се постигне ова, засегнатите страни во системот на јавни набавки мора да ги имаат потребните вештини, знаење и интегритет за да обезбедат ефективни јавни набавки.

Засегнатите страни во системот на јавни набавки се вработените во клучните институции во системот на јавни набавки (особено БЈН, МЕ и ДКЖН), службеници за јавни набавки на ДО, но и понудувачите.

За ефикасно применување на правилата за јавни набавки во пракса, се предвидува подобрување и проширување на образовната програма.

Законската рамка за обуки за ресертификација во јавните набавки треба да им обезбеди на стручните лица за јавни набавки избрани програми за обука од кои ќе имаат дополнителен бенифит. Во областа на ЈПП и концесиите, како и во борбата против корупцијата таа треба да се измени за да се воспостави програма и наставен план за обука. Треба да се дефинираат компетенциите и целите за учење што мора да се постигнат. Имајќи ја предвид новата правна рамка за концесии и јавно-приватно партнерство, МЕ, истовремено со стапување во сила на новата легислатива, треба да подготви и Упатство за концесии и Упатство за јавно-приватно партнерство. Релевантните институции, во согласност со нивните надлежности, треба да организираат обуки во неколку категории:

- обука фокусирана на системот на јавни набавки;
- обука фокусирана на системот на јавно-приватно партнерство;
- обука фокусирана на системот за антикорупција во системот на јавни набавки;
- обука фокусирана на системот на концесии;
- обука врз основа на која се добива статус на обучувач.

Врз основа на резултатите од евалуација на организацијата и стратешките приоритети, предност ќе се даде на обуката што може да има најголемо влијание во постигнувањето на целите како што се интегритетот и транспарентноста, правилното планирање на постапките, фер и отворени технички спецификации, јасни критериуми за избор и евалуација на понудата, управување со договорите и дозволените промени во координација со засегнатите страни.

Исто така, раководството на договорните органи мора да биде запознаено со политиката на системот на јавни набавки и неговите начела. Затоа е важно да се креираат програми за обука кои ќе запознаат одговорните лица со задолжителните одредби, барања и соодветни постапки во

Законот за јавни набавки, јавно-приватни партнерства и концесии. Важно е овие учесници да се запознаат со различните видови на постапки за јавни набавки, ЈПП и концесии, потребата од планирање и правилното спроведувањето на постапките за јавни набавки. Начелата што ги поврзуваат јавните набавки, ЈПП и концесиите и доброто владеење, вклучително и антикорупциските мерки, треба да бидат составен дел од програмата за обука, како и да се насочени кон професионализација на јавните набавки.

Сите програми треба да се спроведуваат во форма на модули, предавања, семинари, работилници/вежби, конференции и тркалезни маси со помош на прирачници, упатства, стандардни обрасци и стандардна документација, користејќи современи алатки за онлајн учење онаму каде што е применливо. Сите програми може да бидат меѓусебно поврзани за да овозможат напредок низ различните фази на учење. Исто така, програмата за обука треба да биде дизајнирана во согласност со целите што треба да се постигнат. Треба да се воведат техники и методи за оценување за да се добијат соодветни повратни информации од учесниците, кои потоа ќе се користат за евалуација на пристапот и подобрување на наставната програма и наставниот метод. Исто така, треба да се направи и квалитативна проценка на обуките.

Посебни резултати што треба да се постигнат се:

- *Зајакнување на статусот на БЈН и ДКЖН и воведување финансиски стимулации за нивните вработени;*
- *Подобрување на позицијата на службениците за јавни набавки и креирање на поисполнителен план за надоместок;*
- *Подобрување на системот за обука во полето на јавните набавки, јавното-приватно партнерство и концесиите преку развивање на нови алатки за стекнување на теоретско и практично знаење, професионални вештини и компетенции за професионално, економично, ефикасно и ефективно спроведување на постапките за јавни набавки на сите нивоа;*
- *Зајакнување на капацитетите на договорните органи и економските оператори на локално ниво и*
- *Стимулирање на заеднички набавки, особено во малите општини во коишто има неколку договорни органи со недоволен број на луѓе за спроведување на индивидуални јавни набавки.*

Методи и главни мерки за постигнување на целите

Во однос на понатамошниот развој на професионална обука и градење на капацитети во системот на јавни набавки за периодот 2022-2026 година, мерките ќе ги спроведуваат вработените во БЈН, МЕ и ДКЖН. БЈН и МЕ исто така, треба активно да ги вклучи сите заинтересирани страни односно, договорните органи и економските оператори, како и граѓанското општество.

Мерките за постигнување на поставените цели и планираните резултати се:

- *Овозможување на законски претпоставки за зголемување на платите за службениците во БЈН и ДКЖН;*
- *Овозможување на законски претпоставки за зголемување на платите за лицата кои работат во областа на јавни набавки (комисии и лица за јавни набавки);*
- *Дефинирање на надлежностите и целите на учење што треба да се постигнат, со посебен акцент на вештините кои треба да ги поседуваат различните засегнати страни;*
- *Врз основа на овие резултати, да се прилагоди законската рамка со цел да се изготви нова наставна програма за ресертификација;*
- *Спроведување на обука за обучувачи во согласност со потребите на новата наставна програма и*
- *Изготвување на наставниот план и материјалите за обука и спроведување на работилници за раководните структури во институциите.*

4. СЛЕДЕЊЕ НА НАПРЕДОКОТ И ИЗВЕСТУВАЊЕ

За спроведување на стратегијата и акцискиот план за спроведување на стратегијата, ќе се формира координативно тело за континуирано следење на спроведувањето на стратегијата. Координативното тело првенствено ќе се состои од претставници на БЈН, МФ, МЕ, ДКЖЈН, ДЗР, но и други релевантни органи на јавната администрација, како што се Државната комисија за спречување корупција и Комисијата за заштита на конкуренцијата, невладиниот сектор, економските сектори и други заинтересирани страни вклучени во неговото спроведување. Со Координативното тело ќе раководи директорот на БЈН.

Акцискиот план што ќе се усвојува за секоја година од спроведувањето на стратегијата е составен дел на истата. Во акцискиот план се наведуваат мерки и активности, носители на активности, рокови и показатели на успешност за спроведување на активностите на стратегијата. Доколку е потребно, годишниот Акциски план ќе се ревидира и ажурира на годишна основа, според следниот распоред:

Во текот на годината, Координативното тело ќе одржува седници со однапред подготвена агенда, на која ќе се следи влијанието / резултатите на стратешките и оперативните цели, а до крајот на годината ќе се подготвува годишен извештај за следење на спроведувањето на стратегијата и акцискиот план за годината која изминува, во којшто ќе се оценува влијанието / резултатите на стратешките и оперативните цели на годишно ниво. Годишните извештаи ќе содржат елементи што овозможуваат следење на директните резултати во имплементацијата на стратегијата, но и реални промени што ќе бидат резултат на спроведување на индивидуални активности.

Распоред на активности за следење и известување во текот на годината:

- Септември-октомври: БЈН ја координира анализата и, доколку е потребно, ревизијата на важечкиот акциски план и го подготвува акцискиот план за следната година, вклучувајќи ги сите релевантни страни.
- Декември: Владата на Република Северна Македонија го усвојува акцискиот план за следната година.
- Акцискиот план за 2022 година година се усвојува заедно со оваа стратегија.

Во последниот квартал од 2026 година, координативното тело ќе подготви конечен извештај за имплементација на оваа стратегија, во кој ќе се оценат стратешките и оперативните цели утврдени со стратегијата за време на имплементацијата на стратегијата, ќе се оценат сите неисполнети цели, а и ќе се утврди нивната важност при изготвување нов стратешки документ.

За време на имплементацијата на стратегијата, ќе се обезбеди комуникација со договорните органи, економските оператори и невладините организации, и тоа преку организирани форуми, тркалезни маси и јавни расправи, за да се овозможи дискусија за системот на јавни набавки, јавно-приватно партнерство и концесии. Во таа смисла, сите релевантни учесници ќе бидат поканети да учествуваат во спроведувањето на споменатите активности.

На овој начин, ќе се следат резултатите што треба да се постигнат и ќе се мери исполнувањето на показателите наведени во акцискиот план на стратегијата. Во случај на задоцнување или неисполнување на показателите наведени во стратегијата, координативното тело ќе предложи одредени мерки за нивно надминување и соодветно ќе ги утврди промените што треба да се вметнат во акцискиот план.

Координативното тело, користејќи го акцискиот план како начин за следење и имплементација, на годишна основа ќе поднесува извештај до Владата за напредокот постигнат во неговата имплементација.